

Marjeta Keršič-Svetel

ČEŠKO-SLOVENSKI STIKI MED SVETOVNIMA VOJNAMA (3. del)

Češkoslovaško-jugoslovanska liga

Kako so se razvijali uradni diplomatski, pa tudi drugi politični stiki med ČSR in Jugoslavijo, je bilo že prikazano, prav tako tudi vloga in položaj Slovencev v njih. Obe vladi sta od vsega začetka stali na stališčih medsebojnega sodelovanja, zavezništva in povezovanja, do praktičnih posledic pa je prišlo le počasi. Naposled se je začela jugoslovanska stran po letu 1935 vse bolj odkikati in obračati v drugo smer, dokler se ni naposled povsem odvrnila od *Male antante* in se zbližala z Nemčijo in Italijo. Tudi ko je bila politika *Male antante* na vrhuncu je bila dejavnost uradnih vladnih krogov nekako toga in počasna, kadar je šlo za urejanje češkoslovaško-jugoslovanskih vprašanj. Značilen primer za to je sporazum o sodelovanju na prosvetnem področju, ki je bil obojestransko ratificiran šele leta 1930. Nič bolje ni bilo s finančnimi, carinskimi, trgovinskimi predpisi in še marsikatero drugo stvarjo, ki je zapirala pot tesnejšemu sodelovanju obeh držav. Toda dejansko je bilo to sodelovanje dosti bolj razvejano, kot bi to lahko sklepali glede na dejavnost vladnih teles. Poglavitno zaslugo za to je treba pripisati delovanju *Češkoslovensko-jugoslovanskih* in *Jugoslovansko-češkoslovaških lig*. Posebno izrazito se je to kazalo na kulturnem področju.

Češkoslovaško-jugoslovanska liga je bila organizacija, tesno povezana z delom češkoslovaške vlade in njenih ministrstev, hkrati pa je imela najširše zaledje ljudi, posameznikov in ustanov, ki so se navduševali za slovansko povezovanje in zbliževanje z Jugoslavijo na vseh področjih. Zelo hitro je postala gonilna sila konkretnih stikov med ČSR in Jugoslavijo na vseh področjih. Prva se je izoblikovala *Češkoslovaško-jugoslovanska liga v Pragi*, njene podružnice pa so se nato razširile po vsej ČSR. Kot odmev na to so se oblikovale *Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Jugoslaviji*, ki pa so šle povsem drugo pot: začelo se je v Sloveniji, šele nato je nastal *Svaz lig v Beogradu*. *Jugoslovansko-češkoslovaške lige* so imele velik pomen za slovensko-češkoslovaške stike med obema vojnoma. Ker so nastale kot odmev na ustanovitev lig v ČSR, je najprej treba prikazati delovanje njihove organizacije.

1. marca 1919 je bila na Češkoslovaškem ustanovljena *Jugoslovanska komisija*. Skrbela je za politične, gospodarske in kulturne zveze z Jugoslavijo in je delala kot nekakšen posredovalni organ. Vodila sta jo J. V. Daneš in prof. Pata. Pri praškem *akademskem društvu Jugoslavija* pa je bil 3. aprila istega leta osnovan *Češki odbor /sekcija Prijatelji Jugoslavije/*, ki je imel kmalu že nad 100 članov. Vanj so se vključevali državljani ČSR, ki so simpatizirali z Jugoslavijo. Tako sta bili dani obe osnovni komponenti, iz katerih se je razvila *Češkoslovaško-jugoslovanska liga*: uraden, z vlado in ministrstvi povezan okvir in pa široko nadstrankarsko zaledje članstva.¹ Sprva sta *Jugoslovanska komisija* in *Češki odbor* delala vsak zase. Počasi je dozorevala ideja o obrambni zvezi med državama, ki je bila nato sklenjena julija 1920, razširjali so se tudi gospodarski stiki, veliko je bilo skupnih interesov na področju izobraževanja... Posamezniki, ki so se navduševali za povezovanje narodov obeh držav, so se vneto lotevali dela (v Pragi so bile na primer učinkovite akcije za pomoč jugoslovanskim študentom) in kmalu se je pokazalo, da bi bilo treba tej dejavnosti dati nek širši organizacijski okvir. Ivan Hribar, takrat poslanik jugoslovanske vlade v Pragi, je o tem večkrat razpravljal v krogu svojih prijateljev – ti pa so bili pogosto v samem vrhu političnega življenja ČSR. Zlasti se je za zamisel o osnovanju posebne organizacije navduševal tedanji praški župan dr.

¹ Vavpotič Ivan: 15 let Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani. Zgodovina petnajstletnega obstoja Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani in letno poročilo za poslovno leto 1936/37. Ljubljana, 1937, str. 12. Paul: Češkoslovenský odbor spolku Jugoslavije v Praze. Jugoslavija. Mesečnik napredne akademske omladine v Prazi. Leto I, št. 1, str. 32.

Karel Baxa, pa tudi kancler dr. Přemysl Šámal, predsednik *Narodnega sveta ČSR* A. Prokůpek in dr. Matija Murko.²

Marca 1920 je Čechoslovaško uradno obiskala skupina jugoslovanskih novinarjev. Obisk je bil nadvse slovesen in povezan s številnimi prireditvami, posvečen pa je bil proslavljanju Masarykove sedemdesetletnice. Od Slovencev sta se tega obiska udeležila Rasto Pustoslemšek in dr. Ivan Lah. Ob številnih srečanjih s čechoslovaškimi politiki, kulturnimi in znanstvenimi delavci, vodstvom *Sokola*, novinarji in predstavniki akademskih društev se je zamisel o ustanovitvi *Lige* začela konkretno oblikovati. Nedolgo zatem, v prvi polovici leta 1920, je v Pragi dejansko začela prva *Čechoslovaško-jugoslovanska liga*. Najprej ji je predsedoval načelnik bivše *Jugoslovanske komisije* dr. Dvorsky, pridružili pa so se ji člani *Češkega odbora akademskega društva Jugoslavija*, ki je s tem prenehal obstajati. To je bilo jedro, iz katerega so se v nekaj letih razvile podružnice v Benešovu, Bratislavi, Brnu, Budějovicah, Hradcu Královem, Košicah, Olomoucu, Pardubicah, Plzni in Příbranu, v tridesetih letih pa še v Kolínu, Moravski Ostravi, Písku, Přerovu, Taboru in Užhorodu.³

Novembra 1922 je predsednik *Čechoslovaško-jugoslovanske lige* postal minister Milan Hodža, prvi podpredsednik je bil dr. Baxa, drugi podpredsednik pa dr. Murko. Hodža kot minister in Baxa kot župan Prage sta bila oba prezaposlena, da bi se mogla z vsemi močmi posvečati delovanju lig, Murko pa v svojih spominih pravi, da tudi ni razvijal posebne inicijative, saj za kaj takega ni imel pooblastila. Glavna gonilna sila lige je bil tedaj njen generalni tajnik, sekcijski svetnik Beringer iz oddelka za stike s tujino v ministrstvu za šolstvo in ljudsko prosveto. Med odborniki lige sta bila tudi Otokar Beneš in jugoslovanski konzul v Pragi. 1935 je postal prvi podpredsednik lige praški župan dr. Peter Zenkl, ki je bil 1937 izvoljen za njenega predsednika. Dr. Hodža je postal častni predsednik, njen podpredsednik pa Jaroslav Čihák.⁴

Čechoslovaško-jugoslovanska liga je postala najpomembnejša, najbolj razvejana in tudi najbolj gospodarsko razvita slovanska organizacija v ČSR. Poleg centrale v Pragi je imela še 16 podružnic po vsej državi. Vanjo so bile včlanjene številne pomembne osebnosti čechoslovaškega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja, združevala je razmeroma veliko število tistih, ki so se zavzemali za zблиžanje z Jugoslavijo in slovansko vzajemnost. Dejavnost lige je bila zelo raznolika: od iskanja možnosti za gospodarsko sodelovanje do organiziranja ekskurzij in izletov, od prirejanja kulturnih manifestacij do organiziranja pomoči jugoslovanskim študentom v ČSR. Še posebno intenzivno je liga delovala na kulturnem in prosvetnem področju, zlasti v povezavi z jugoslovanskimi ligami (v ta sklop dejavnosti so spadale na primer izmenjave počitniških praks za študente in dijake, gostovanja kulturnih delavcev, organiziranje jezikovnih tečajev in predavanj itd.). Materialno je *Čechoslovaško-jugoslovanska liga* podpiralo več ministrstev, predvsem ministrstvo za zunanje zadeve, za šolstvo in ljudsko prosveto in za trgovino, številne ustanove in posamezniki, delno pa se je financirala tudi s članarino. Za nekatere njene dejavnosti je finančna sredstva prispevala tudi jugoslovanska vlada, toda te njene dotacije so bile nezanesljive. Na jugoslovanska sredstva so bili zlasti vezani jezikovni tečaji (tečaji srbohrvaškega jezika), knjižnica in sploh prosvetna dejavnost. Dotacije, ki jih je liga dobivala iz vseh teh virov, so bile v posameznih letih različne. Položaj je bil posebno neugoden v tridesetih letih, ko so zaradi gospodarske krize mnogi finančni viri docela presahnili.

² Zakaj in kako se je ustanovila prva Jugoslovansko-čechoslovaška liga. (Po razgovoru z dr. Ivanom Hribarjem zapisal Vladimír Murko). Zgodovina petnajstletnega obstoja Jugoslovansko-čechoslovaške lige v Ljubljani in letno poročilo za poslovno leto 1936/37, Ljubljana 1937, str. 6.

³ Vavpotič Ivan: navedeno delo, str. 13–14, 16–17.

Jutro, 21. IV. 1926, str. 6 (Centrala JČ lige v Pragi).

Murko Matija: Čechoslováci in Jugoslávani. Izbrano delo, Ljubljana 1962 (članek je bil prvotno v češkem jeziku napisan za Československo čítanko, ki je izšla v Pragi 1928).

Slovanská spolupráce. Informační přehled práce pro poznání a sblížení slovanských narodů v Československu. Vydala kulturní komise Svazu československého studentstva v Praze. Praha, 1933, str. 40.

⁴ Jutro, 21. VI. 1926, str. 6 (Centrala JČ lige v Pragi).

Murko Matija: Spomini. Ljubljana 1951, str. 252–254.

Československo-jihoslovanska revue, r. VII, 1937, č. 3, str. 49.

Češkoslovaško-jugoslovanska liga je delovala tudi po nemški zasedbi ČSR vse do leta 1940, ko so Nemci njeno delovanje preprečili. Po nemškem napadu na Jugoslavijo pa so bili člani lige žrtve preiskav in preganjanja. Predsednik dr. Zenkl je bil takoj odpeljan v Buchenwald, podpredsednik Jaroslav Čihák pa v Dachau. Hišno preiskavo in neprijetna zasliševanja je doživel tudi profesor Murko, ki pa ga je verjetno starost rešila pred koncentracijskim taboriščem. Po drugi svetovni vojni liga ni bila obnovljena.⁵

Centrala Češkoslovaško-jugoslovanskih lig v Pragi je koordinirala delo vseh svojih podružnic in dajala pobudo za nekatere skupne akcije, pa tudi razporejala sredstva, ki jih je dobivala organizacija kot celota. Skrbela je za Strossmayerjevo knjižnico in izdajala ligino glasilo. Razen tega je izvajala celo vrsto dejavnosti v sami Pragi. Lige po drugih krajih pa so imele tudi svoje lastne programe, za katere so deloma tudi same zagotavljale sredstva. Liga v Olomoucu je na primer zgradila mavzolej, kamor so prenesli kosti jugoslovanskih vojakov, ki so v prvi svetovni vojni padli v Šleziji in na Moravskem.⁶ S slovenskimi Jugoslovansko-češkoslovaškimi ligami je posebno intenzivno sodelovala liga v Brnu, ki se je z ligami v Ljubljani, Mariboru in Kranju tudi pobratila.

Lige v Pragi, Brnu in Bratislavi so mnogo naredile za pomoč jugoslovanskim študentom, vpisanim na tamkajšnje univerze, visoke šole in akademije. Praška centrala je preko *Narodnih bank* delovala kot posrednik za sprejemanje denarnih nakazil, ki so jih študenti dobivali iz domovine. Tako so študenti lahko dvigovali denar isti dan, ko je prispelo obvestilo, da je bila vsota nakazana *Narodni banki Jugoslavije*. To posredništvo, ki je od lige zahtevalo znatno denarno jamstvo, je študentom močno olajšalo prejemanje denarja, saj bi zaradi silno zapletenih finančnih predpisov postopek sicer trajal kar nekaj mesecev. 15. decembra 1932 je bilo z odredbo jugoslovanskega finančnega ministra celo povsem prepovedano pošiljati denar študentom v tujino, razen tistim, ki so študirali na šolah, kakršnih v Jugoslaviji ni bilo. Le z velikimi prizadevanji je Češkoslovaško-jugoslovanska liga dosegla preklcik te odredbe za ČSR.⁷ V Pragi je liga skrbela tudi za nastanitev jugoslovanskih študentov, pod njenim okriljem je zrasel *Aleksandrov kolegij*, zelo pa so se tudi trudili zbrati potrebna sredstva za podpore socialno najbolj ogroženim študentom. 1934 je bil v ta namen ustanovljen *Aleksandrov sklad*. Odbor lige v Brnu pa je organiziral *Masarykov sklad* za pomoč jugoslovanskim študentom, ki je 31. 12. 1932 znašal 14.960,75 Kč (liga v Brnu je imela takrat 509 članov).⁸

Pod okriljem Češkoslovaško-jugoslovanske lige je v Pragi delovala *Strossmayerjeva knjižnica* s čitalnico, ustanovljena leta 1925, ki je bralcem ponujala jugoslovanske knjige, med njimi tudi nekaj slovenskih. Zanj je Masaryk osebno prispeval 60.000 Kč, vendar pa je bila predvsem odvisna od jugoslovanskih dotacij, kar jo je spravljalo v silno nezavidljiv položaj.⁹ Isto velja tudi za *jugoslovansko dopolnilno šolo v Pragi*, ki jo je organizirala liga, finančno in kadrovske pa je bila odvisna od jugoslovanskega prosvetnega ministrstva.

Centrala Češkoslovaško-jugoslovanskih lig je sprva izdajala interno ligino glasilo *Československo-jihoslovanska liga*, ki je izhajalo enkrat mesečno. Od leta 1930 pa je skupaj s *Svazom Jugoslovansko-češkoslovaških lig* v Beogradu izdajala *Československo-jihoslovansko revue*, ki je nato izhajala vse do 1940. Posamezni letniki so imeli različno število števil, pač glede na finančne možnosti. Revija je bila namenjena tako češkoslovaškim, kot jugoslovanskim bralcem; članki so izhajali v češkem, srbohrvaškem in (redko) slovenskem jeziku, v latinici in cirilici. 1932 so na primer izšle le štiri številke, zadnja v 3700 izvodih. Uredništvo je z obžalovanjem ugotavljalo, da je zanimanje za revijo v Jugoslaviji mnogo manjše, kot pa je bilo pričakovati. Vsaka podružnica lige je dobila en izvod avtomatično in mnoge v Jugoslaviji

⁵ Murko Matija: Spomini, Ljubljana 1951, str. 257–258.

⁶ Jutro, 17. VI. 1926, str. 10 (Češkoslovaško-jugoslovanska slavnost v Olomoucu).

⁷ Československo-jihoslovanska revue, r. VII, 1937, č. 1–2, Jednatelská zpráva za rok 1936, str. 34. Činnost Československo-jihoslovanských lig a jejich odborů v roce 1932. Zpráva jednatelská za rok 1932, str. 2.

⁸ Prav tam, str. 2.

⁹ Činnost Československo-jihoslovanske ligy a jejich odborů v roce 1933. Zpráva jednatelská za rok 1933. Jutro, 21. IV. 1926, str. 6 (Centrala ČJ lige v Pragi).

so se s tem tudi zadovoljile. V ČSR so člani lige revijo dobivali brezplačno, v Jugoslaviji pa je naročnina leta 1934 znašala 20 din.¹⁰

Československo-jihoslovenska revue je kot glasilo lig objavljala letna poročila obeh osrednjih organizacij lig, poročila posameznih českoslovaških krajevnih odborov, od leta 1932 pa so svoja poročila v njej objavljale tudi slovenske lige. V reviji so izhajali prispevki o medsebojnih stikih obeh držav, njuni notranji in zunanji politiki, gospodarstvu, kulturi, objavljali so življenjepise, preglede delovanja znanstvenih in kulturnih ustanov, predpise z raznih področij, prispevke vidnih znanstvenih in kulturnih delavcev, potopise in razna mnenja ter opažanja, obvestila o knjižnih novostih in prevodih – skratka, revija je dajala izčrpen pregled dogajanja na področju Jugoslavije in Českoslovaške ter njenega sodelovanja. Pri tem je seveda treba opozoriti, da vsebina revije ni povsem realno odslikovala stvarnega stanja, bolje je reči, da je kazala uradno podobo stanja. To še posebno velja za tisti del prispevkov, ki so izhajali od *Svaza lig v Beogradu*. Če bi sklepali le po prispevkih v tej reviji, bi bilo na primer videti, da so bili slovensko-českoslovaški odnosi zanemarljivo skromni in nepomembni, delovanje slovenskih *Jugoslovansko-českoslovaških lig* pa komaj omembe vredno. Kot predstavnik slovenskih lig je proti temu večkrat protestiral Božidar Borko. Prav to je lige *Dravske banovine* privedlo k temu, da so začele svoja letna poročila pošiljati naravnost v Prago. A s tem se položaj ni kaj prida izboljšal, vsaj kar zadeva revijo ne.

Zadnji letniki revije so se vse bolj posvečali kulturi in deloma še gospodarstvu, vse manj pa politiki. Zadnji letnik (1939/40) je bil že povsem tako usmerjen, v njem je celo prevladovalo leposlovje. Le tako se je revija lahko obdržala, sicer bi jo seveda že prej prepovedali Nemci. Jugoslovanska stran se je skrbno izogibala objavi vsega, kar bi bilo kakor koli v navskrižju z uradno jugoslovansko politiko, hkrati pa seveda tudi vsemu, kar bi ne usrezalo Nemčiji. Jugoslovanski prispevki so po 1935 postajali vse bolj formalni in njihov obseg se je znatno zmanjšal. *Jugoslovansko-českoslovaške lige* so postale za vse bolj pronemško in proitalijansko usmerjeno vlado v Jugoslaviji nadvse neprijetna organizacija, čeprav je z dekretom št. 1446 z dne 10. 2. 1937 knez namestnik Pavle prevzel nad njo pokroviteljstvo (isto leto je pokrovitelj českoslovaških lig postal dr. Edvard Beneš).¹¹

Jugoslovansko-českoslovaška liga v Sloveniji

Nastanek *Českoslovaško-jugoslovanske lige* je neposredno vplival na ustanovitev sesterske organizacije v Jugoslaviji. Ni bilo naključje, da je do ustanovitve prve *Jugoslovansko-českoslovaške lige* prišlo v Ljubljani. Hribar je kot poslanik v Pragi o zamisli veliko razpravljal s českoslovaškimi uradnimi krogi in je bil zanj močno navdušen; v Ljubljani je bilo mnogo Čehov, od 1907 povezanih v *Československo Obec*; 1920 je začel delovati konzulat ČSR; močna je bila *sokolska organizacija*; širok krog osebnosti med slovenskimi politiki, podjetniki, izobraženci in kulturnimi delavci je bil zelo naklonjen povezovanju s ČSR. 28. junija 1920 je bila ustanovljena *Českoslovaško-jugoslovanska sokolska zveza*. Vsesokolskega zleta v Pragi so se udeležili številni slovenski sokoli pod vodstvom dr. Orožna in dr. Rika Fuxa, kot zastopnika mesta Ljubljane pa podžupan dr. Triller in svetnik Lubec. Tudi to sokolsko srečanje je bilo pomembna priložnost za izmenjavo mnenj in zamisli in že na njem se je oblikovala zasnova za *Jugoslovansko-českoslovaško ligo v Ljubljani*. Ustanovitev je pospešil že omenjeni kongres novinarjev v Pragi, med vnete pobudnike pa so poleg naštetih spadali predvsem dr. Rudolf Krivic, dr. J. Hacin, Fran Govekar, konzul ČSR dr. Otokar Beneš in konzularni ataše dr. Zahorsky.

Oddelek za notranje zadeve pokrajinske uprave je 24. oktobra 1921 odobril pravilnik *Jugoslovansko-českoslovaške lige v Ljubljani*.¹ Ustanovni občni zbor nove organizacije je bil 9. novembra 1921 v sejni dvorani mestnega magistrata. Protektorat nad njim je prevzel Ivan Hribar, takrat pokrajinski namestnik, ki pa se ga zaradi bolezni osebno ni udeležil. Slavnostni

¹⁰ Činnost Československo-jihoslovenské ligy a jejich odborů v roce 1932, Zpráva jednatelská za rok 1932.

Činnost Československo-jihoslovenské ligy a jejich odborů v roce 1934, Zpráva jednatelská za rok 1934.

¹¹ Vysoký protektorát Svazu Lig v Jugoslaviji. Československo-jihoslovenska revue, r. VII, 1937, č. 1–2.

¹ ARS. Društva. JC liga, fasc. 3. Pravila Jugoslovansko-českoslovaške lige v Ljubljani.

Pravila Jugoslovanske - češkoslovaške lige.---v Ljubljani.

I. Ime in sedež društva, poslovni jezik, članstvo.

§ 1.

Društveno ime je: Jugoslovensko-Čehoslovaška Liga,
sedež: Ljubljana. S. L.

§ 2.

Poslovni jezik društva je: slovenski, srbohrvaški in pa jezik češkoslovaški.

Društvene tiskovine, poročila in pravne listine morajo biti izdajane v navedenih jezikih.

§ 3.

Člani lige morajo biti Jugoslovani in Čehoslovaki, dalje tudi pravniške osebe, v kolikor imajo svoj sedež v kraljevini Jugoslaviji ali v republiki ČSR, društveno delovanje se razteza na vse slovensko ozemlje.

II. Namen, delovanja in sredstva.

§ 4.

Namen lige je :

- a/ širjenje vzajemnega spoznanstva med Jugoslavijo in ČSR, proučevanje političnih, kulturnih in gospodarskih odnošajev češko-slovaških
- b/ centralizacija pokreta za idejo gospodarsko in politično zbližanje med obema državama.
- c/ Vse ostalo delovanje, katero ima namen, da započne in da se globe njih kulturni, gospodarski in politični odnošaji.

§ 5.

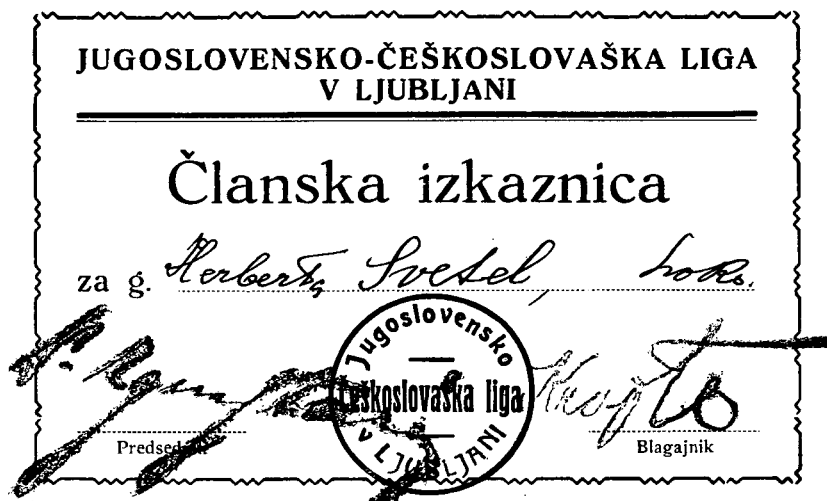
Ta namen dosega Liga: s posebnim delovanjem:

- a/ predvajanji, jezikovnimi kurzi, debatnimi večeri, izleti in podobno
- b/ izdajanjem knjig, časopisov in letakov,
- c/ ustanavljanjem in dopolnjevanjem že ustanovljenih knjižic in čitalnic v ljudski prid, z organizacijo propagando, drugo propagando, žurnalistiko in podpisovanjem gospodarskih odnošajev.

govornik je bil dr. Krivic, pravila Lige pa je javno prebral dr. Ivan Lah. Prisotni so bili predstavniki vlade, mesta, duhovščine, armade, sokolov, številnih organizacij in društev ter večje število dijakov in študentov. Izvoljen je bil odbor *Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani*: predsednik dr. Triller, podpredsednika dr. Hacin in dr. Gustav Gregorin, tajnik dr. Brilej in blagajnik Hanuš Krofta.²

13. novembra 1921 je imel ta odbor svojo prvo sejo v uredniških prostorih *Narodne tiskarne*, kjer je nato zasedal še nekaj let. Navzoči so bili: dr. Triller, dr. Gregorin, dr. Hacin, dr. Fux, Vavpotič, Govekar, dr. Lah, dr. Krivic, Zaler, Ružička, dr. Beneš, Šterk, Mohorič in dr. Brilej. Dr. Triller je načel vprašanje politične usmerjenosti lige, zlasti vprašanje njenega odnosa do posameznih strank. Klerikalni »*Slovenec*« je ligo nekaj dni pred tem že napadel, ker v odboru ni bilo nobenega pristaša SLS. Krivic je nato poročal, da je bil kot član priprav-

² Zgodovina petnajstletnega obstoja Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani in letno poročilo za poslovno leto 1936/37. Ljubljana, 1937, str. 18.

ljalnega odbora zadolžen za to, da bi navezal stike s člani SLS, da pa so ti pokazali le simbolično zanimanje. Sprejet je bil sklep, da bo liga popolnoma nestrankarska organizacija, odprta vsem, ki so naklonjeni povezovanju in sodelovanju s Češkoslovaško. Sklenjeno je bilo tudi, da bodo s posebnimi dopisi k sodelovanju povabili SLS in JSDS.³ Nestrankarski značaj *Lige* so poudarjali v kasnejših letih še večkrat in so se tega tudi držali. Zasnova in program *Lige* sta bila takšna, da je bila zanimiva predvsem za izobražence. Med člani so bili predvsem pripadniki višjih slojev, pa tudi nekaj študentov. Klerikalci niso v *Ligi* nikoli igrali kake vidne vloge, vendar njenemu delu tudi niso nasprotovali. Nasprotno: tako »*Jutro*« kot »*Slovenec*« sta *Ligine* oglase objavljala brezplačno. Med člani so bili tudi izraziti levičarji, med katerimi je bil vodilna osebnost Bratko Kreft (od 1924 član KP, 1928 sekretar ljubljanskega mestnega komiteja). Vodstvo *Lige* se je skrbno izogibalo vsega, kar bi vodilo v politična nesoglasja. Ko je po letu 1936 prihajalo do vse večjih nesoglasij z vladnimi krogi, so skušali probleme reševati kar se da strpno.

Na prvi odborovi seji so oblikovali tri odseke: Frana Govekarja so izvolili za vodjo *publicističnega odseka*, Zalerja za vodjo *kulturnega odseka* in Mohoriča, takratnega generalnega tajnika zbornice TOI, za vodjo *gospodarskega odseka*. Članarino so določili na 1 dinar mesečno, plačljivo naenkrat ali v mesečnih obrokih. Konzul Beneš je *Ligi* izročil svoje osebno darilo 10.000 Kč.

Program dela je bil zelo podoben tistemu, ki so si ga zastavile Češkoslovaško-jugoslovanske lige: vsestransko krepi stike s prijateljskim češkoslovaškim narodom. Triller je sejo končal z besedami: »Naša prosveta, umetnost, društveno življenje, naše politične smeri, naše gospodarsko osamosvajanje — vse to se je razvijalo v sodelovanju s Čehoslovaki in se bo moralo tako razvijati tudi v bodoče!«⁴

Kmalu po prvi odborovi seji so člani *Lige* začeli z delom: zbrali so nekaj sredstev za pomoč študentom in dijakom v CSR, začeli navezovati stike z *Osrednjim odborom Češkoslovaško-jugoslovanskih lig v Pragi* in s sorodnimi organizacijami v Jugoslaviji, predvsem z *Jugoslovanskim-Češkoslovaškim odborom v Zagrebu*. Nemudoma so začeli tudi priprave za ustanovitev *Lig* tudi v drugih krajih po Sloveniji. Za poverjenike v posameznih krajih so imenovali dr. Hraševca (za Celje), dr. Ljudevita Pivka (za Maribor) in dr. Cigoja ter dr. Kobeta (za Novo mesto).⁵

³ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 3. Zapisniki o sejah odborov JČ lige v Ljubljani. Zapisnik 1. odborove seje z dne 13. 11. 1921.

⁴ Prav tam.

⁵ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 3. Zapisniki o sejah odborov JČ lige v Ljubljani. Zapisnik 2. odborove seje z dne 20. 11. 1921.

Jugoslovansko-češkoslovaška liga ni bila nikoli množična organizacija, so bili pa njeni člani zato pogosto na vidnih in vplivnih funkcijah. Kot na primer navajam število članov ljubljanske *Lige*: 1933 190, 1934 230, 1935 292 in še 45 članov AO, 1937 302 in okoli 60 članov AO, 1938 402 in jeseni že 165 članov AO.

Zelo jasno je mogoče opaziti, da je članstvo naraščalo hkrati z zaostrovanjem mednarodnega položaja na pragu druge svetovne vojne. *Ligino* delo je dobivalo takrat vse bolj narodnoobrambni in antifašistični značaj, njenih akcij pa so se začeli množično udeleževati tudi nečlani.⁶

Ljubljanska *Liga* je bila matica vsem ostalim v Sloveniji, pobudnica večjega dela akcij in usklajevanja skupnih načrtov slovenskih *Lig*. Seveda so tudi v drugih krajih marsikaj naredili povsem samostojno, vendar v duhu dejanja in nehanja ljubljanske *Lige*, ki so ji tudi pošiljali svoje programe in poročila in to že od vsega začetka, še preden je prišlo do formalne povezave slovenskih *Jugoslovansko-češkoslovaških lig*.

Posebnost *Jugoslovansko-češkoslovaških lig* v Sloveniji je bila dvojna: za razliko od češkoslovaških *Lig*, kjer je iniciativa izhajala iz Prage, je bila matična ljubljanska *Liga* oddaljena od središča politične moči – Beograda – in to ne vedno le v zemljepisnem smislu; ne glede na to, da je bil sedež *Zveze Jugoslovansko-češkoslovaških lig* v Beogradu (kjer pa je bila *Liga* ustanovljena kasneje, kot v Sloveniji), so bile slovenske *Lige* tesno povezane predvsem med seboj in so celo navzven nastopale samostojno (pri čemer pa so naletale na celo vrsto administrativnih ovir, ki so jih bolj ali manj uspešno skušale obiti). Kot bo prikazano nekoliko kasneje, je prišlo med slovenskimi ligami in osrednjo organizacijo v Beogradu, ki je delovala pod vladnim okriljem, do zelo resnih razhajanj.

Po vzgledu ljubljanske je bila najprej ustanovljena *Jugoslovansko-češkoslovaška liga* v Mariboru. Tam je poverjenišтво ljubljanske *Lige* dejansko začelo delovati že 1921, 4. aprila 1922 pa so priredili zelo odmeven *Večer jugoslovansko-češkoslovaške vzajemnosti*. Med najbolj vnetimi pobudniki ustanovitve *Lige* v Mariboru so bili dr. V. Rapotec, dr. Reisman, dr. Pivko, dr. Vekoslav Kukovec, dr. Senjor, Božidar Borko in svetnik Bureš. 31. januarja 1924 je bil ustanovni občni zbor *Jugoslovansko-češkoslovaške lige* v Mariboru. 29. maja 1925 je ljubljanska *Československa Obec* skupaj z mariborskim *Češkim klubom* in obema ligama organizirala izlet v Celje, ki se je spremenil v pravo manifestacijo, saj se ga je udeležilo nad 200 ljudi, v Celju pa so se jim pridružili še novi. To je bil neposredni povod za ustanovitev *Jugoslovansko-češkoslovaške lige* v Celju, za katero je poverjenišтво začasno prevzel celjski župan dr. Hrašovec. 30. marca 1928 je bila ustanovljena *Liga* v Kranju, poleti 1931 pa na Bledu (kjer je njen predsednik postal dr. Janežič) in približno istočasno tudi na Ptuju.

Povečana aktivnost *Lig* ob češkoslovaški krizi in splošni zaostritvi mednarodnega položaja, ko je postala dejavnost *Lig* vsaj v nekaterih segmentih tako rekoč množična, je botrovala najprej nastanku *Lige* v Novem mestu (14. marca 1938, predsednik ing. Avsec) in Murski Soboti (predsednik prof. Janko Liška, eden od odbornikov prof. Vilko Novak). 6. aprila je bila ustanovljena *Liga* na Jesenicah, nekako istočasno pa tudi v Kamniku. Že leta 1934 pa je ljubljanska *Liga* ustanovila tudi poseben *akademski odsek*.⁷

Nekaj kasneje kot v Sloveniji so začele nastajati *Jugoslovansko-češkoslovaške lige* tudi drugod po Jugoslaviji in to predvsem pod vplivom vladne propagande. Izjema so bile v tem pogledu *Lige* na Hrvaškem, kjer so imele močno zaledje češke in slovaške narodne manjšine. *Lige* v krajih kot so Crikvenica, Split in Sušak so imele predvsem turistično-propaganden namen. V Beogradu so seveda čutili potrebo, da bi stvar uredili po zgledu Češkoslovaške tako, da bi bile vse *Lige* po državi pravzaprav podružnice beograjske. Toda medtem ko je bila praška *Českoslovaško-jugoslovanska liga* dejansko nosilka dela in pobudnica zelo razvejane dejavnosti, je bil položaj v Jugoslaviji drugačen: beograjska *Liga* je po učinkovitosti, članstvu in vplivu na javno življenje zaostajala za drugimi, predvsem slovenskimi *Ligami*. Sprva so bile jugoslovanske *Lige* med seboj šibko povezane. Maja 1927 pa je bil v Beogradu ustanovni

⁶ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1934/35, Ljubljana 1935.

Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1935/36, Ljubljana 1936.

Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1937/38, Ljubljana 1938.

⁷ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 2. Prejeti dopisi 1937, zlasti dopis Izvršnega odbora Lig Dravske banovine z dne 23. maja 1938.

kongres *Zveze Jugoslovansko-češkoslovaških lig v Jugoslaviji* (saveza, Svaza). Poslej so slovenske *Lige* delale nekako dvotirno: po eni strani kot del *Zveze* (te dejavnosti je bilo resnici na ljubo malo), po drugi strani pa docela samostojno.⁸

Oglejmo si nekoliko podrobneje delovanje *Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani*.

Ustanovljena je bila, kot je bilo že povedano, 9. novembra 1921. Finančna podlaga za njeno delovanje je prihajala iz različnih virov. Del sredstev je pridobila s članarino, ki so jo s prvotnega 1 dinarja dvignili na 2, ko pa je začela izhajati *Češkoslovensko-jihoslovanka revue*, je skupaj z naročnino nanjo znašala 40 dinarjev letno. Del sredstev sta dajali banska uprava in mestna občina ljubljanska (leta 1933 na primer banska uprava 6000, mestna občina pa 2000 din).⁹ Te dotacije so bile nestalne, *Liga* se je morala vsako leto znova potegovati zanje. Nekaj je prispeval konzulat ČSR, ki je sredstva dobival od ministrstev ČSR, pomembni pa so bili tudi darilni prispevki posameznikov in ustanov, zlasti *Češke industrialne banke*. Še posebej v času gospodarske krize je *Liga* večkrat zašla v resne finančne težave in je morala precej omejiti svoje delo. Za nekatere namene so izvedli posebne akcije zbiranja prispevkov, tako na primer za podpore visokošolcem v Pragi, Brnu in Bratislavi, pa za postavitve Masarykovega spomenika v Ljubljani, za katerega so zbrali že precej sredstev, da postavitev pa ni prišlo.¹⁰ *Zveza Jugoslovansko-češkoslovaških lig* je dobivala po svoji ustanovitvi tudi (ne majhne) dotacije od jugoslovanske vlade in njenih ministrstev, pri razdeljevanju teh sredstev pa je prihajalo do velikih nepravilnosti, ki so bile eden od temeljev spora slovenskih lig z zvezo.

Ljubljanska Liga je imela že ob svoji ustanovitvi tudi kolektivne člane. Predvsem je bila seveda to *Češkoslovaška Obec*, ki je imela svojega predstavnika tudi v odboru, pa *Jugoslovansko učiteljsko združenje*, od 1926 pa akademski društvi *Jadran* in *Triglav*.¹¹

Kako široke cilje si je *Liga* zastavljala, najbolje kaže dolg seznam deklaracij in resolucij, ki so jih sprejeli na srečanju odborov *Lig* iz Jugoslavije in Češkoslovaške v Ljubljani od 29. do 30. junija 1933. To srečanje je imelo izredno velik odmev v javnosti, povezano pa je bilo tudi s sokolskim zletom. Udeležili so se ga predstavniki *Lig* iz Prage, Brna, Bratislave, Olo-muca, Plzna, Č. Budjejevic, Tabora, Mor. Ostrave, Pardubic, Kolína, Beograda, Zagreba, Ljubljane, Celja, Ptuja, Maribora, Bleda, Kranja, Vukovara, Crikvenice, Splita, Sarajeva, Bjelovara, Sušaka in Osijeka. Sklenili so naslednje: da soglasno pozdravljajo in podpirajo pakt *Male antante*; da je treba pospešiti zблиževanje na gospodarskem in kulturnem področju in je treba kulturno deklaracijo čimprej spremeniti v kulturno konvencijo; pozvali so pravnike obeh držav, naj delujejo za zблиžanje zakonodaj; k sodelovanju so pozvali vse organizacije, katerih cilj je bilo razvijanje slovanske vzajemnosti; poudarili so nujnost skupnega nastopanja v mednarodni politiki; zahtevali so, da mora biti spored kinematografov v obeh državah bolj naravnani na filme iz slovanskih dežel in da je treba preprečiti predvajanje filmov, ki propagirajo sovražstvo ali podcenjevalen odnos do katerega koli slovanskega naroda, posebno pa je potrebno pospeševati izmenjavo češkoslovaških in jugoslovanskih filmov; izmenjavali in prilagajali naj bi radijske sporede; redno naj bi izmenjavali kulturne delavce in novinarje; primerno naj se proslavlja državne praznike in pomembne obletnice obeh držav; z vso pozornostjo je treba pospeševati in podpirati jezikovne tečaje (v ČSR je šlo za tečaje srbohrvaščine); čimbolj je treba olajšati pretok knjig in časopisov, dramskih besedil in novih partitur; pospeševati je treba turizem; vso pozornost je treba posvetiti znanstvenemu sodelovanju, izmenjavi študentov in profesorjev ter ekskurzijam; ustanoviti je treba študentske odseke lig; poskrbeti je treba za recipročnost socialnega zavarovanja zasebnih uslužbencev (problem je

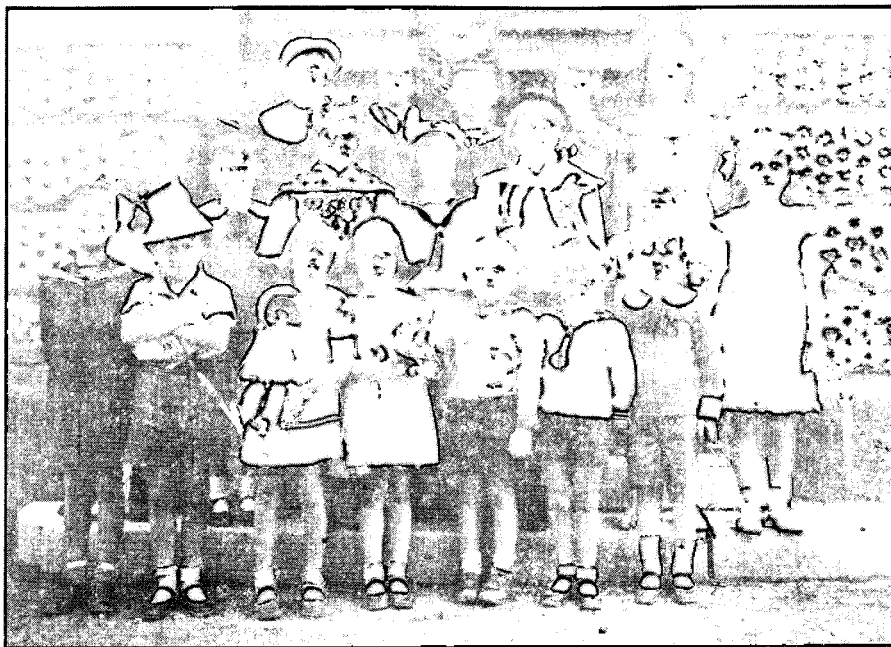
⁸ Petnajst let obstoja JČ lige v Ljubljani in letno poročilo za poslovno leto 1936/37. Ljubljana, 1937.

⁹ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 3. Letno poročilo in bilanca delovanja Lige za poslovno leto 1932/33.

¹⁰ ARS. Društva. JČ liga, Prispeli spisi.

Jugoslovansko-češkoslovaška revue, leto VIII, 1938, št. 1. Masarykův pomník v Lublaní, str. 26. Predsednik odbora za postavitev tega spomenika je bil dr. Krivic. Očitno je prišlo do nekakšnega finančnega škandala in postavitve spomenika je padla v vodo. Za kaj točno je šlo, je iz ohranjenih spisov JČ lige v Ljubljani nemogoče ugotoviti, ohranjeno pa je Krivičovo pismo Ligi, napisano v zelo prizadetem tonu, kjer odgovarja na očitno zelo hude obtožbe glede usode zbranega denarja.

¹¹ Jutro, 27. 1. 1926. JČ liga v Ljubljani.

Otroci češke dopolnilne šole v Ljubljani na »Dan maminek« (Materinski dan) 1934

bil zlasti pereč za češkoslovaške državljane, zaposlene v Sloveniji, predvsem v tekstilni industriji; prirejati je treba likovne razstave.¹²

Nekatere take načrte so dejansko uresničevali ali jih vsaj poskušali uresničiti. Največ uspeha so imeli pri kulturnih akcijah, pa še tam ni šlo vedno vse gladko. Dejavnost *Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani* pa je poleg vsega, kar zajemajo omenjeni sklepi odborov *Lig*, obsegala še počitniško izmenjavo otrok, počitniške prakse dijakov in študentov, številna predavanja in prireditve (ki se jih je udeleževalo veliko večje število ljudi, kot pa je bilo članov *Lige*), propagandne akcije, posredovanje podatkov turistom iz ČSR, nekatere turiste pa je *Liga* celo prenočevala (ne majhno število gostov so člani sprejemali kar na svojih domovih in jim nudili vso gostoljubnost). *Liga* je organizirala tudi izlete in družabne prireditve, mnogokrat skupaj z ljubljanskimi Čehi. Ves čas so si člani *Lige* prizadevali, da bi lahko vplivali na dodeljevanje štipendij za študij v ČSR, vendar se je to posrečilo le izjemoma. Lastnega fonda za podpore pa *Liga* ni imela.

Gospodarski odsek Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani je takoj po svojem osnovanju začel z delom, da bi navezali gospodarske stike s ČSR. Generalni tajnik *TOI* Mohorič se je s člani odseka, ki ga je vodil, tedensko sestajal pri konzulu ČSR Benešu, toda zaradi zelo neugodnih valutnih razmer in carinskih ovir je delo povsem zastalo in ni prineslo konkretnih rezultatov. Kasneje *Lga* na gospodarske stike s ČSR ni kaj dosti vplivala, razen propagandno.

Najširši odmev in največji pomen je imelo *Ligino* delovanje na kulturnem področju, pa tudi organiziranju tečajev češkega jezika. S to obliko delovanja je namreč *Liga* vplivala na najširšo javnost in tako dajala poseben pečat vsakdanjemu življenju v predvojnem obdobju. Ljubljanska *Liga* je bila na tem področju še posebno dejavna, kar seveda ni nič čudnega, saj so bile pri roki številne kulturne ustanove, s katerimi je tesno sodelovala. Tudi mariborska *Liga* glede tega ni dosti zaostajala za ljubljansko. Po svojih močeh so kulturne prireditve in tečaje češkega jezika organizirali tudi drugje, še zlasti ob izbruhu češkoslovaške krize.

¹² Lublanská manifestace a porada našich Lig. Čechoslovansko-jugoslovanska revue, leto III, 1933, št. 8, str. 269–271.

istototam: Svečano zborovanje JČ lig Jugoslavije in Češkoslovaške v Ljubljani. str. 289–292.

Ljubljanska *Liga* je sprva načrtovala celo ustanovitev lastne knjižnice. V začetku leta 1924 pa je bilo sklenjeno, da bodo zbrane knjige prenesli v knjižnico *Češke Obce v Ljubljani* (s tem, da so te knjige ostale last *Lige*), kamor so imeli Liginii člani potem prost dostop.¹³

Prva Liginia javna prireditev v Ljubljani je bila 26. novembra 1921 (torej le nekaj dni po ustanovitvi) v Narodnem domu. Posvečena je bila Havličkovi stoletnici. Dr. Krivic je predaval o tem češkem voditelju, dr. Lah pa je bral odlomke iz njegovih del.¹⁴ Kasneje so se podobne prireditve kar vrstile in so pogosto naletele na prav množičen odziv ljubljanskega občinstva, predvsem seveda izobražencev, študentov in tudi dijakov. *Liga* je vsako leto posebno slovesno proslavila 28. oktober (češkoslovaški državni praznik) in pa Masarykov rojstni dan. K sodelovanju so vabili najboljše in najbolj priljubljene gledališke in operne umetnike, kar je seveda take prireditve še bolj populariziralo. V Liginih publikacijah najdemo takale navdušena poročila: »13. aprila (1923 op. pis.) smo proslavili petletnico deklaracije in prisege *Zvestoba za svetobo*, na svečani akademiji v veliki dvorani hotela Union. ...Glavna zasluga za prodorni uspeh tega večera je šla generalnemu konzulu dr. Benešu, ki se ni ustrašil nobenih žrtev, da nadkrili ta soareja vse, kar je podobnega doživela Ljubljana v povojnih letih v svoji sredi. Galerije so se šibile pod dragocenimi perzijskimi preprogami in girlandami, oder ves v zelenju, sredi palm in lorvorjev prezidentov lik. Na odru dr. Beneš, njegov govor spremljajo neprestane ovacije, za njim Betteto, Sfiligojeva, znova in znova morata na oder...«¹⁵

»...Najlepša morda najimpozantnejša od vseh je bila tokratna proslava 28. oktobra (1933, op. pis.). Svečanost ... se je vršila v veliki, nabito polni unionski dvorani v izredno sijajnem duhu. Salve neprestanega vzklikanja in ovacij je sprožil že pomnoženi operni orkester pod temperamentno taktirko svojega šefa dirigenta M. Poliča s Smetanovo simfonično sliko Višehrad. Frenetične ovacije so sledile tudi govoru poslevodečega podpredsednika dr. Stareta. Pretresljivo je zapela gospa Thierry – Kavčnikova veliko Libušino prerokovanje češkemu narodu. Ta večer se je uvedel prvič v javnost tudi naš operni tenorist J. Franzl z Beranovo *Legendo*...«¹⁶

Posebno slovesno so v Ljubljani in tudi drugod proslavili Masarykovo osemdesetletnico. Na predvečer je bila v Ljubljani velika svečana parada in ognjemet na Gradu, 7. marca zvečer pa je *Liga* organizirala slavnostno akademijo v Operi. Taka prireditev je zajela tako rekoč vse sloje prebivalstva, sodelovali so Sokoli, kar je še posebno pritegnilo radovedneže. Značilna dejavnost *Lige* je bilo tudi organiziranje množičnih manifestacij prijateljstva s ČSR ob prihodu raznih osebnosti češkoslovaškega kulturnega in političnega življenja v Ljubljano. Ko so na primer 10. oktobra 1926 na obisk v Ljubljano prišli člani češkoslovaškega parlamenta, je odbor *Ljubljanske lige* nekaj dni prej oklical na skupen sestanek predstavnike vseh kulturnih, narodnoobrambnih in humanitarnih društev mesta (ki so se vabilu tudi vsa odzvali!) in skupaj z njimi so gostom organizirali veličasten sprejem. O njem v poročilu prof. Ivana Vavpotiča beremo tole: »Vsa Ljubljana je tekmovala, kako naj goste najlepše sprejme. Mesto si je nadelo praznično lice. Cvetje, zastave, dame v zlatih avbah in košatih pečah posipajo goste s cvetjem. Vse drvi, da vidi voditelje češkoslovaškega naroda, da jih more pozdraviti. Prav nepopisen je bil sprejem v Mestnem domu. Tisočglava množica prepeva, vriska in čaka še pozno v noč...«¹⁷

Posebno pozornost je *Liga* posvečala predavanjem. Organizirala jih je od vsega začetka svojega obstoja. Bila so javna in dobro obiskana, teme so bile zelo različne, predavali pa so člani ljubljanske ali drugih *Lig*. V prvih petih letih je ljubljanska *Liga* na primer organizirala tale predavanja: 1921 – dr. Krivic: O Havličku; 1922 – dr. Lah: O lepotah Slovaške, O Jirasku, dr. Krivic: O Masaryku, Ivan Vavpotič: Praški barok, dr. Fux: O skavtingu; 1923 – dr. Lah: O Holečku; 1924 – Ljudevit Pivko: O sodelovanju čeških in jugoslovanskih prostovoljcev, Pustoslavšek: O čeških mestih, dr. Krivic: O Masaryku, dr. Burian: O Masaryku,

¹³ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 3. Zapisniki o sejah odbora JČ lige v Ljubljani. Zapisnik z dne 20. 2. 1924. Zapisnik z dne 3. 3. 1925.

¹⁴ Zgodovina petnajstletnega obstoja... str. 19–20.

¹⁵ Prav tam, str. 21.

¹⁶ Prav tam, str. 51.

¹⁷ Prav tam, str. 26–27.

ČESKOSLOVENSKÁ BESEDA
K R A N J

Kranj, dne 28.V.1938.

Výkonnému výboru jugoslovansko-
československé ligy,

čís.2/38.

L U B L A N

Velevážený pane doktore !

Dobře víme, že jste to byl Vy, který svou neúmornou prací a iniciativou dal pobudu pro konání řady přednášek po celé drávké bahnovině, které tak krásně propagovaly sblížení mezi našimi bratrskými národy. Jsáji Vám za tu práci nesmírně vděčeni, neboť to Vaše namáhavá činnost přinesla projevy sympatií naší milé veřejnosti a v druhé řadě seznámila bratry Slovinců s prací a činností nás Českoslovánů.

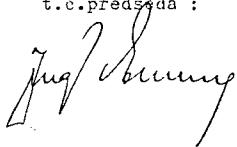
Pevně doufáme, že budete, velevážený pane doktore, i nadále pokračovati v započaté práci a že nám ostanete naším milým osvědčeným přítelem.

Přijměte tedy, pane doktore, naše upřímné díky a buďte pevně přesvědčen, že známe ceniti ty přátele, kteří nám stojí, v té pomutě době, kdy bojujeme znovu o udržení své samostatnosti, po boku.

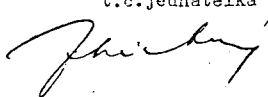
Vaši další práci pro sblížení našich bratrských národů voláme naše upřímné a sokolské

N A Z D A R !

t.č.předseda :

t.č.jednatelka :

dr. F. Kozak: O revolucionarnih smereh v češki književnosti, dr. F. Mesesnel: O češkem slikarstvu 19. stoletja; 1925 – Ivan Mohorič: O českoslovaški industriji, R. Pustoslemšek: O težnjah Južnih in Severnih Slovanov po zedinjenju, dr. Avramović: O českoslovaških kopališčih, dr. Mesesnel: O slikarju V. Hynaisu.

Podobne teme so se vrstile vse do konca Liginega delovanja.¹⁸ Zanimiv je zaplet okoli predavanja gosta iz ČSR dr. Kijovskega leta 1938. Ljubljanska Liga je predavanje ocenila kot neprimerno: »Ker vemo, da je českoslovaška država dala Sudetským Nemcům take pravice, in to v tako velikem obsegu, da nikakor ne bi kazalo pri nas v Jugoslaviji dati Nemcům enake pravice, še posebno z ozirom na naše manjšine v Italiji in na Koroškem, se ne zdi primerno, da bi dr. Kijovsky imel pod našim okriljem predavanje o českoslovaški nacionalni politiki...« beremo v dopisu odbora ljubljanske Lige profesorju Janku Jarcu v Novo mesto.¹⁹ Do preda-

¹⁸ Posamezna letna poročila Jugoslovansko-českoslovaške lige v Ljubljani.

¹⁹ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 1. Odposlani dopisi 1937, dopis Janku Jarcu z dne 24. 1. 1938.

vanja pa je vseeno prišlo in to celo dvakrat: v Kranju ga je organizirala marca 1938 tamkajšnja *podružnica Družbe Sv. Cirila in Metoda*, v Novem mestu pa celo *Jugoslovansko-češko-slovaška liga*, ki so jo tam ravno ustanovili.²⁰

Najširši odmev med vsemi sloji ljudstva in tudi precejšnjo politično vlogo so imele ligine prireditve spomladi 1938. Ljubljanska *Liga* je skupaj z drugimi *Ligami* po Sloveniji organizirala izredno odmevno turnejo filmskih predstav povezanih s predavanji o ČSR, njeni armadi, organizaciji *Lig*, mednarodni situaciji in nujnosti zaveznštva s ČSR. Filme o Masaryku, Benešu, Pragi, Tatrah, češkoslovaški armadi in folklori je posredoval konzulat ČSR v Ljubljani, predavala pa sta konzul Miňovsky in dr. Stare. Že za prvo prireditev, ki je bila v Ljubljani v kinu Union 25. februarja 1938, je bilo zanimanje res ogromno. Več kot tisoč ljudi je ostalo pred vrati dvorane, ker niso mogli dobiti vstopnic. Prišlo je do spontanih manifestacij podpore Češkoslovaški. Izreden uspeh te prireditve je dal impulz za veliko turnejo po vsej Sloveniji. Ljubljanska *Liga* jo je izvedla skupaj z drugimi *Ligami* po Sloveniji, *Sokolstvom*, *Rdečim križem* in še nekaterimi drugimi kulturnimi društvi. Samo v Ljubljani so prireditve ponovili v različnih dvoranah, ki so bile vedno nabito polne, kar desetkrat. Do 9. maja 1938 se je zvrstilo še nad 30 prireditev v Trbovljah, Kranju, Celju, Novem mestu, Ptuj, Mariboru, Bledu, Črnomlju, Jesenicah, Domžalah, Škofji Loki, Kočevju, Kamniku, Metliki, Krškem in Murski Soboti. Udeležilo se jih je okoli 40.000 ljudi vseh slojev in ne glede na strankarsko pripadnost, spremenile pa so se v prave množične manifestacije za prijateljstvo s Češkoslovaško, proti fašizmu in za demokracijo. Jasno se je pokazalo, da so ljudske množice izrazito protifašistično razpoložene in nasprotujejo Stojadinovičevi politiki.

Zanimiv je bil tudi razvoj tečajev češkega jezika, ki jih je organizirala *Liga* v Ljubljani. Prvega so organizirali 1922, ko je kot lektor češkega jezika v Ljubljano prišel dr. Vaclav Burian. Za organiziranje takega tečaja so se zavzemali zlasti sokoli. Zato pa je bilo razočaranje toliko večje, ko se je na prvi tečaj češčine prijavilo samo 15 tečajnikov.²¹ Toda v naslednjih letih je zanimanje za učenje češkega jezika stalno naraščalo. 1926 so organizirali že 7 tečajev, od novembra 1935 do maja 1936 pa je bilo že 10 tečajev s skupno 330 udeleženci (8 tečajev za srednješolce in dva za širšo javnost). Pouk – eno uro tedensko – je bil na teh tečajih brezplačen. Burian že ni več zmozel vsega sam in pomagal mu je učitelj češke šole Polák.²² Čimbolj se je mednarodna situacija zaostrovala, tem bolj je naraščalo zanimanje za češke tečaje: jeseni 1937 se je prijavilo že 900 tečajnikov! Seveda velja ta številka le za tečaje, ki so zajeli Ljubljano in okolico in jih je organizirala Ljubljanska *Liga*. Tako so v okviru te *Lige* 1937/38 poučevali češčino kar v 20 tečajih, ki so jih vodili dr. Burian, dr. Kolarič, prof. Vedralová, prof. Oven, dr. Trdinova, prof. Franjo Sič, prof. Mihelič, dr. Ivo Murko, ing. Stanko Murko, učitelj Polák, na gospodinjski šoli Martinková, v Šentvidu pa prof. Hybašek.²⁴

Izvršni odbor slovenskih *Jugoslovansko-češkoslovaških lig* je izdal poseben učbenik češkega jezika, da bi tako zadostil velikim potrebam. Avtor je bil prof. Oven, izšel pa je v 2000 izvodih po 5 dinarjev. Izid je odobril konzul Miňovsky, vendar brez slovaških tekstov na nekaj straneh, ki jih je avtor prvotno vključil.²⁵ Učenje češčine je postalo pravzaprav manifestativno dejanje, kar se je posebno pokazalo pozimi 1938 in še kasneje, ko je oblast druge oblike javnega manifestiranja solidarnosti s Češkoslovaško onemogočila. Samo leta 1938 je bilo v Sloveniji nad 1800 slušateljev čeških tečajev. Ta dejavnost je bila tako množična, da je konzulat ČSR prosil svoje prosvetno ministrstvo za nujno denarno podporo. Tiskovni ataše J. Hörbel, ki je decembra 1938 obiskal Ljubljano, je prav tako poročal o tečajih v Prago in

²⁰ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 1. Prispeli dopisi 1937. Letak kranjske podružnice Družbe Sv. Cirila in Metoda ter dopis JČ lige iz Novega mesta o organiziranju predavanj.

²¹ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1937/38.

²² Zgodovina petnajstletnega obstoja...

²³ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1935/36, Ljubljana 1936, str. 26.

²⁴ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1937/38, Ljubljana 1938, str. 26–27. Jutro 6. 11. 1937.

²⁵ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1937/38, Ljubljana 1938, str. 26. Slovenec, 20. 11. 1937.

ARS. Društva. JČ liga, fasc. 1. Prejeti dopisi.

jih je ocenil kot izjemno pomembno dejavnost ne le v kulturnem, ampak predvsem političnem oziru.²⁶ Poleg ljubljanske so tečaje organizirale tudi *Lige* v Mariboru, Novem mestu, Ptuj, Murski Soboti, Kranju, Bledu, Logatcu (kjer *Liga* ni bila ustanovljena) in Celju. S tako široko aktivnostjo se niso mogle pohvaliti druge *Lige* ne v Jugoslaviji, ne v ČSR.²⁷

Z nekaterimi akcijami je ljubljanska *Liga* segala tudi izven Ljubljane. Tako je 1931 na Jezerskem postavila spominsko ploščo dr. Karlu Choudskemu, velikemu ljubitelju slovenskih gora in nekdanjemu predsedniku češke *podružnice Slovenskega planinskega društva*. Pri postavitvi je sodelovalo tudi *SPD*. Odkritje 16. avgusta 1931 je bilo zelo slovesno, udeležili so se ga tudi gostje iz Češkoslovaške, predstavniki vseh slovenskih *Lig* in planinci ter seveda številni okoliški kmetje.²⁸

Slovenske *Lige* so imele nekako spontano ljubljansko za svojo matično organizacijo. Ko je bila 8. maja 1927 ustanovljena *Zveza Jugoslovansko-češkoslovaških lig v Jugoslaviji*, so se začele težave. Ustanovni kongres *Zveze* je bil v Beogradu maja 1927, čeprav je bila ustanovitev v načelu sklenjena že dve leti prej. Slovenske *Lige* so ustanovitev te *Zveze* (*Saveza, Svaza*) sprva pozdravile, saj je bila jugoslovanska organizacija s tem formalno prilagojena tisti v ČSR, kjer je bilo osrednje jedro v Pragi. Kmalu pa so se pokazale negativne posledice te centralizacije. Slovenske *Lige* so imele namreč daleč bolj razvejano dejavnost, kot pa organizacija v Beogradu. Zato so sprva resno razmišljali tudi o tem, da bi morali biti sedež *Jugoslovansko-češkoslovaških lig* pravzaprav v Ljubljani.²⁹ Čeprav so imele slovenske *Lige* v *Zvezi* svoje zastopnike, je imel vso moč odločanja dejansko upravni odbor *Zveze*, v katerem pa so imeli Slovenci zelo malo vpliva. Ta je želel imeti v rokah vse niti in je sprva skušal omejiti samostojne akcije posameznih *Lig*, vendar pa so te z uresničevanjem svojih programov nadaljevale.

Posebno močno se je centralizacija odražala na finančnem področju. Po ustanovitvi *Zveze* so vse državne podpore prihajale v roke osrednji organizaciji, od tam pa so se sredstva delila posameznim ligam. Način delitve finančnih sredstev pa je bil v popolnem nesklad s programi in delovanjem posameznih lig, poleg tega pa lige od *Zveze* sredstev niso dobivale redno (čeprav so bila *Zvezi* redno izplačana). Obupne prošnje slovenskih *Lig*, naj jim izplačajo vsaj že odobrene vsote, so bile pogosto zaman. Posebno mučno je odjeknilo dejstvo, da od 100.000 din državne podpore v letu 1929 *Jugoslovansko-češkoslovaška liga v Ljubljani* ni dobila niti prebite pare.³⁰ Dr. Reisman, ki je slovenske lige v tem letu predstavljal v *ožjem odboru Zveze*, je imel sprito tega zelo nevhvalno vlogo. Vse njegovo prizadevanje, da bi odboru pojasnil upravičene prošnje ljubljanske *Lige*, je bilo namreč zaman. Nič bolje se ni po letu 1935 godilo dr. Staretu, ki je postal celo podpredsednik *upravnega odbora Zveze*, pa se položaj vseeno ni prav nič spremenil. Ivan Vavpotič je njuno delo ocenil kot »delovanje na vulkanskih tleh beograjskega *Saveza*«. ³¹ Finančne težave in spori, ki so se kar vrstili, pa niso bili edina težava. *Osrednji odbor Češkoslovaško-jugoslovanske lige v Pragi* je namreč računal s tem, da so razmere v Jugoslaviji enake tistim na Češkoslovaškem. Tako so imele *Lige* precejšnje težave, kadar so se hotele lotiti kake akcije na lastno pest, mimo osrednjega odbora v Beogradu. Osrednji odbor je bil direktno povezan z ministrstvom za zunanje zadeve in to seveda samostojnih akcij tudi ni ravno vneto podpiralo. Vse to je delovanje slovenskih *Lig* že kar nevarno hromilo.

²⁶ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 1. Prejeti dopisi. Dopis poslaništva ČSR v Beogradu ministrstvu za zunanje zadeve ČSR z dne 23. 12. 1937.

ARS. Društva. JČ liga, fasc. 1. Odposlani dopisi. Dopis konzulata ČSR v Ljubljani z dne 10. 12. 1937 češkoslovaškemu ministrstvu za prosveto.

²⁷ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1937/38, Ljubljana 1938, str. 28.

²⁸ Československa Obec v Ljubljani. Výroční zprava za rok 1931.

Zgodovina petnajstletnega obstoja JČ lige v Ljubljani in letno poročilo za poslovno leto 1936/37, Ljubljana 1937, str. 39–40.

²⁹ Jutro, 30. 5. 1926, str. 3 (Jugoslovansko-češkoslovaške lige na delu).

³⁰ Zgodovina petnajstletnega obstoja... str. 28, str. 32.

ARS. Društva. JČ liga, Odposlani dopisi.

³¹ Zgodovina petnajstletnega obstoja... str. 56.

Medsebojna povezanost slovenskih *Lig* je bila zelo dobra. Izmenjavale so si načrte dela, letna poročila, predavatelje in izvajale skupne akcije. Vsem težavam navkljub so razvile zelo intenzivno sodelovanje z ligami na Čehoslovaškem, posebno še v Pragi, Brnu in Bratislavi. 7. maja 1932 je *Ljubljanska Liga* v veliki dvorani Kazine priredila slavnostni večer, na katerem sta bila Ivan Hribar in Jan Strakaty imenovana za ligina častna člana. Navzoči so bili predstavniki vseh slovenskih lig. Dr. Reisman je ob tej priložnosti predlagal, da bi ustanovili *podzvezo slovenskih Jugoslovansko-čehoslovaških lig*, ki bi reševala skupna vprašanja v odnosih z Beogradom in usklajevala skupne akcije, njen sedež pa bi bil v Ljubljani. Predlog je bil soglasno sprejet in ustanovljen je bil *Izvršni odbor JČ lig v Dravski banovini*. Vanj so bili izvoljeni: iz Ljubljane Rasto Pustoslemšek, dr. Egon Stare, konzul ing. Ševčík, Hanuš Krofta, dr. Ivo Murko in Božidar Borko; za Maribor dr. Alojz Reisman in dr. Šnajd; za Celje ing. Osvald in dr. Hrašovec; za Ptuj dr. Visenjak in dr. Mušič; dr. Janežič in dr. Krajner za Bled in dr. Sivec in Varacha za Kranj. Za predsednika tega odbora je bil izvoljen Rasto Pustoslemšek, za podpredsednika dr. Stare in dr. Reisman, za tajnika dr. Murko in za blagajnika Krofta.³²

Poslej je *Podzveza lig v Dravski banovini* enotno nastopala v odnosih z Beogradom, pa tudi navzven. Njenemu zgledu so kmalu sledile tudi *JČ lige Savske banovine*. Osrednja *Zveza* je obe *podzvezi*, ki sta kazali veliko samostojnost, sicer nekako tolerirala, se pa z njunim obstojem nikoli ni povsem prijaznila. Vedno znova so ju kritizirali, češ da pravzaprav ne bi smeli obstojati. Toda zamisel o *podzvezi* se je vsaj v Sloveniji izkazala kot zelo uspešna. Poslej so slovenske *Lige* pošiljale svoja letna sporočila in tudi pobude kar naravnost v Prago in tudi začele oboje objavljati v *Jugoslovansko-čehoslovaški reviji*. Seveda pa vse administrativne zapreke, ki so ovirale praktično delo lig tako na čehoslovaški, kot na jugoslovanski strani, niso bile odstranjene. Delovanje obojih se je tako rekoč dušilo v administrativnih predpisih, ki so bili marsikdaj prav v nasprotju s tako glasno poudarjano potrebo po zbliževanju in sodelovanju.

Spomladi 1938 je kriza v *Zvezi Jugoslovansko-čehoslovaških lig* dosegla svoj višek. Prišlo je tako daleč, da so nekatere slovenske lige predlagale, da bi *Podzveza lig Dravske banovine* bojkotirala kongres *Zveze*. Sporni točki sta bili dve: razdelitev finančnih sredstev in mlačno zadržanje *Zveze* ob zaostitvi mednarodnega položaja in vse večji ogroženosti Čehoslovaške (nemški zasedbi Avstrije je 21. maja sledila mobilizacija v ČSR). Finančno vprašanje je bilo zelo zaostreno, ker je znova prišlo do nepravilnosti pri delitvi sredstev in *Podzveza lig Dravske banovine* je zahtevala, da je treba sredstva deliti glede na število aktivnega članstva. *Zvezi* pa so očitali tudi pretirano razsipnost: »Če lige delujejo v glavnem brezplačno, mora tako storiti tudi *Zveza* in začeti varčevati!« Dejansko *Lige* v Sloveniji niso imele plačanih uslužbencev, zato jih je tembolj jezilo, da je *Zveza* razvila svoj uradniški aparat, ki pa je delo bolj paraliziral kot pospeševal.³³ Dr. Vekoslav Kukovec je v svojih dopisih *Izvršilni odbor lig v Dravski banovini* rotil, naj ne vztrajajo pri bojkotu: »Izogibajmo se konflikta. Iz nekih slučajnih virov vem, da tudi Beograd – izvzemši vladu – glede Čehov ni slab. Zdi se mi, da je odločitev bojkotirati občin zbor *Zveze lig* napačna – zdaj Čehov ne smemo v nobeni stvari zapustiti...«³⁴ Ker se je mednarodni položaj čez poletje nenehno slabšal, slovenske *Lige* niso hotele zastrovati spora in popolnoma zrušiti enotnosti *Zveze Jugoslovansko-čehoslovaških lig*. Vsakršno skupno akcijo *Zveze* glede politične krize pa so odlagali iz dneva v dan. Jesen pa je prinesla usodne dogodke: Münchensko konferenco in naposled zasedbo ČSR. S tem, ko je ČSR kot država prenehala obstajati, je formalno prenehala obstajati tudi *Jugoslovansko-čehoslovaška liga*. Uradno so *Lige* v Jugoslaviji nehale delovati leta 1939. Pokazalo se je, da ta organizacija, ustanovljena z obilico zagnanosti, idealizma in navdušenja za slovansko zbližanje, ni mogla resno vplivati na mednarodno politiko.

Ljubljanska Jugoslovansko-čehoslovaška liga je leta 1934 ustanovila še poseben *akademski odsek*. Ustanovni občni odbor je bil 18. maja 1934, za predsednika pa je bil izvoljen

³² Prav tam, str. 43.

³³ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 1. Zapisniki o odborovih sejah.

³⁴ ARS. Društva. JČ liga, fasc. 2. Izvršni odbor. Prejeti dopisi. Dopisi dr. Vekoslava Kukovca z dne 16. 5. 1938.
Dopis istega z dne 19. 5. 1938.

Akademski odsek Jugoslovenske - Češkoslovaške lige
v Ljubljani

Te vabi na

18 dnevno ekskurzijo po Č. S. R.

Ekskurzija se bo vršila v septembru. Odšli bomo dne 9. septembra iz Ljubljane preko Maribora v Bratislavo ter dalje Hodonín-Velehrad-Zlín (ogled Batovih tovarov) - Brno-Hradec Kralovský-Praha (6 dni z izletom na Karlův Týn in poklonitvijo na grobu T. G. Masaryka v Láncch) - Karlovy-Vary-Plzeň (ogled Škodovih tovarov in pivovarne) - Češke Budějovice-Horní Dvořiště-Líneč-Ljubljana.

Potovali bomo

z udobnim Putnikovim avtokarom.

Stroški so preračunani

na 925 din.

V tej ceni je vračunano: vožnja, kolektivni potni list, prehrana (3-4 krat na dan), prenočnina in poleg tega obiski v gledališčih, muzejih, razstavah in drugih zanimivosti.

Definitivno prijavo z dvema fotografijama pošlji do 15. avgusta na Akademski odsek J-Č lige na Univerzi v Ljubljani.

Število udeležencev je zaradi čim udobnejšega potovanja omejeno na 20 oseb, zato pohiti s prijavo.

Akademski odsek J-Č lige

Letak iz leta 1937 za izlet v ČSR

Boris Urbančič. Ob ustanovitvi je imel odsek 40 članov. Sestavili so svoj interni statut, ki je predvideval najmanj en občni zbor letno in to v začetku zimskega semestra. Deloval je precej samostojno z namenom, da bi za delo *Lige* zainteresiral bodoče izobražence. Trudili so se organizirati ekskurzijo v ČSR, počitniško izmenjavo študentov in pridobiti štipendije za študij v ČSR, vendar brez kakega večjega uspeha.³⁵

Novembra 1935 je bil izvoljen nov odbor *Akadskega odseka*: predsednik Jože Procházka, podpredsednik Leo Stare, tajnik Alojz Klemenčič, zapisničarica Jakica Pleterski in blagajnik Egon Stare. Število članov je malce naraslo – v tem letu jih je bilo 45. Organizirali so več predavanj in prireditev, ki so bile dobro obiskane, po vsebini pa so bile podobne tistim, ki jih je sicer organizirala *Liga*. Pomembno pa je bilo, da so začeli izdajati svoj list *Slovanski svet*. Prva številka je izšla oktobra 1935, urejali pa so jo študentje prava Janko Jež, Jože Procházka in Leo Stare. Namen tega lista je bil predvsem narodnoobrambno delo, informiranje o slovanskih deželah, njihovi politiki, gospodarstvu in kulturi. V uvodniku prve številke je uredništvo razložilo temeljne točke svojega programa: proti pangermanizmu in panlatinizmu postaviti panslavizem, postaviti nove temelje slovanski vzajemnosti, opozoriti na položaj naših manjšin in manjšin drugih slovanskih narodov, mladino vzpodbujati za narodnoobrambno delo.

Slovanski svet je objavljal bibliografije posameznih problemskih področij in celo pregled odmevov iz slovanskega sveta v ostalem slovenskem časopisju. List naj bi pospeševal tudi

³⁵ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1934/35, Ljubljana 1935, str. 25–26.

sodelovanje med vsemi organizacijami, ki so si za cilj zastavile slovansko zблиžanje (zlasti sta se odzvali *Jugoslovansko-bolgarska liga* in *Društvo prijateljev poljskega naroda*, vendar kakih vidnejših rezultatov sodelovanja ni bilo).³⁶ *Slovanski svet* sicer ni imel posebno širokega kroga bralcev, je pa vendarle vplival na miselnost in razpoloženje študentov predvsem s svojim opozarjanjem na ogroženost slovanskih dežel pred fašistično nevarnostjo.

Akademski odsek Jugoslovansko-češkoslovaške lige v Ljubljani je imel stike z *dijaško Malo Antanto* in študentskimi organizacijami v ČSR. Študentske organizacije v Jugoslaviji in ČSR niso bile istovetne, tako da so težko navezovalle neposredne stike. *Slovanski študentski kongres* v Pragi 1922, *mednarodna študentska konferenca* v Pragi 1926 in *kongres Študentske Male Antante* 1930 so ostali glede sodelovanja z jugoslovanskimi študenti brez pravega uspeha. Jugoslovanske študentske organizacije so bile razdrobljene po političnih pogledih in strankarski usmerjenosti in to je bil poglavitni zadržek, da ni bili mogoče organizirati kakega tesnejšega sodelovanja. To vrzel je Sloveniji vsaj deloma – pač po svojih močeh – skušal zapolniti *Akademski odsek Jugoslovansko-češkoslovaške lige*. Po vzgledu Ljubljančanov je 2. decembra 1937 *akademski odsek* ustanovila tudi *Češkoslovaško-jugoslovanska liga v Pragi*. Že leto poprej pa je ljubljanski *Akademski odsek* navezal zelo tesne stike s *Slovanskim Ustavom* v Pragi in skupaj s to ustanovo organiziral v Ljubljani izredno odmevno razstavo češkoslovaških knjig. Razstavo so slovesno odprli 28. oktobra 1936, okoli 2500 zbranih knjig pa je dobil *Akademski odsek* v trajno last.

16. decembra 1937 je bil spet izvoljen nov odbor *Akademškega odseka lige*: predsednik je postal Alojz Klemenčič, podpredsednik Leo Stare, tajnik Egon Zink, blagajnik Miran Fetič. Ti so *Akademski odsek* vodili v najbolj kritičnih trenutkih češkoslovaške krize, ko je ta tudi odigral izredno pomembno vlogo, saj so se okoli njega strnile vse napredne sile na univerzi. Žal pa so bila politična nasprotja med študentskimi združenji premočna, da bi se zamisel o množični študentski manifestaciji za zavezništvo s Češkoslovaško in proti fašizmu lahko uresničila. (O teh dogodkih smo več pisali že v poglavju o političnih stikih in medsebojnih vplivih.)³⁷

Po 15. marcu 1939 ČSR ni bilo več in s tem je ugasnila tudi *Liga*. Konec oktobra 1938 so imeli člani *Akademškega odseka* svoj zadnji občni zbor, na katerem so simbolično obeležili tragičen razplet: zborovanje so začeli z enominutnim molkom ob češkoslovaški in jugoslovanski zastavi. Za zadnjega predsednika so izvolili Egona Zinka, za podpredsednika Mira Fetiča in Alojza Klemenčiča, za tajnika pa Oblaka in Pertota. Takrat je imel *Akademski odsek* 165 članov – daleč največ v vsem času svojega obstoja.³⁸

³⁶ Letno poročilo JČ lige za poslovno leto 1935/36, Ljubljana 1936, Poročilo Akademškega odseka za leto 1935/36.

Jutro, 30. 4. 1934.

Kremenšek Slavko: Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941. Ljubljana 1972, str. 273.

Slovanski svet, Akademski revija, letnik 1. 1935, št. 1.

³⁷ Letno poročilo JČ lige v Ljubljani za poslovno leto 1937/38, Ljubljana 1938, str. 29–31.

³⁸ Jutro, 1. 11. 1938, str. 9.

Zusammenfassung

DIE TSCHJECHISCH-SLOWENISCHEN KONTAKTE IN DER ZWISCHENKRIEGSZEIT (3. Teil)

Marjeta Keršič-Svetel

Die Kontakte zwischen der Tschechoslowakei und Slowenien – damals Bestandteil Jugoslawiens – waren vielschichtiger und intensiver, als man aufgrund der Tätigkeit von Regierungsgesandten und anderen offiziellen Stellen beider Staaten schließen könnte. Das war in erster Linie ein Verdienst zweier Organisationen, die gemeinsame Wurzeln haben: die *Tschechisch-jugoslawische* und die *Jugoslawisch-tschechische Liga*. In der Tschechoslowakei wurde die *Liga* in der ersten Hälfte des Jahres 1920 gegründet als Organisation einflussreicher Einzelpersonen sowie hervorragender Persönlichkeiten des politischen, wirtschaftlichen und kulturellen Lebens, die mit gemein-

samen Kräften eine Annäherung der beiden Staaten anstreben. Die Organisation startete sogleich konkrete Aktionen wie etwa Hilfe für jugoslawische Schüler und Studenten in der Tschechoslowakei. Neben der zentralen Organisation in Prag wurden in einigen Jahren 17 Zweigvereine in der ganzen Tschechoslowakei eingerichtet.

Die Prager *Liga* diente als Vorbild zur Gründung der *Jugoslawisch-tschechischen Liga* in Ljubljana. Sie entstand im November 1921 und wurde sogleich Trägerin zahlreicher Initiativen und Aktionen für eine Zusammenarbeit mit der Tschechoslowakei. Die slowenische *Liga* wurde von Anfang an als streng unparteiische Organisation aufgefaßt und bestand als solche bis zu ihrem Ende anläßlich der Besetzung der Tschechoslowakei. Ihr Wirken erfaßte von Jahr zu Jahr mehr Menschen, ihre öffentlichen Manifestationen prägten maßgebend das Leben der slowenischen Städte, in denen die *Liga* ihre Zweigvereine hatte.

Die *Tschechoslowakisch-jugoslawische Liga* war die bedeutendste, die entwickeltste und die wirtschaftlich stärkste slawische Organisation in der Tschechoslowakei. Ihre Tätigkeit wurde teils durch Mitgliedsbeiträge, teils durch Zuschüsse verschiedener Ministerien sowie private Spenden von Einzelpersonen finanziert. Der zentrale Verein in Prag leitete die Tätigkeit der Zweigvereine, die einen Teil ihres Programms auch ganz selbständig durchführten, stand aber auch den Regierungskreisen so nahe, daß ihre Aktionen mit der offiziellen Regierungspolitik abgestimmt waren. Für die entsprechenden Organisationen in Jugoslawien lagen die Dinge etwas anders. Die erste *Liga* wurde in Slowenien gegründet, erst viel später entstand ein *Dachverband der Ligen* mit Sitz in Belgrad. Durch die zentrale *Liga* in Belgrad, die sogar über einen starken Beamtenapparat verfügte, wurde die Tätigkeit der *Ligen* in der Drau- und Savebanschaft eher behindert als gefördert. Sie behielt sich die uneingeschränkte Kontrolle über alle staatlichen Zuschüsse an die *Jugoslawisch-tschechoslowakische Liga* vor. Diesem Umstand ist auch das ständige Spannungsverhältnis zwischen den *Ligen* in Slowenien und der Zentrale in Belgrad zuzuschreiben. Als die amtliche jugoslawische Politik zunehmend von den Ideen der »kleinen Entente« und von der Tschechoslowakei abrückte, spitzten sich diese Gegensätze noch mehr zu und führten auch den offenen Bruch herbei, obwohl die slowenischen *Ligen* sehr um eine einvernehmliche Lösung der offenen Fragen bemüht waren.

Die tschechoslowakisch-jugoslawischen *Ligen* mit ihrer Zentrale in Prag entfalteten eine rege Tätigkeit, vom Austausch studentischer Ferienplätze und Berufsausbildungsstellen bis zur Veranstaltung von Ausflügen nach Jugoslawien. Von besonderer Bedeutung war die Hilfe für Studenten aus Jugoslawien, die in der Tschechoslowakei studierten. Unter der Schirmherrschaft der *Liga* wurde das *Alexander-Kollegium* in Prag gegründet, ein Wohnheim für jugoslawische Studenten. Die *Liga* sorgte für finanzielle Hilfe über die Nationalbanken sowie für die *Strossmayer-Bibliothek* und gab ihr Organ, die »Československo-jihoslovenska revue«, heraus.

Die slowenische *Liga* war nie eine Massenorganisation, dennoch verliefen einige ihrer Aktionen unter zahlenmäßig großer Beteiligung. Die Mitgliedschaft der Ljubljanaer *Liga* (sie erhielt bald eine Reihe von Zweigvereinen in Slowenien – vor allem in den Orten, in denen Tschechen lebten – Maribor, Kranj), bestand vor allem aus liberal – oder sogar linksorientierten Gebildeten. Katholische Kreise spielten in der *Liga* keine bedeutende Rolle, obwohl sie sich ihrer Tätigkeit nach anfänglichen Unstimmigkeiten nicht mehr widersetzen. Bezeichnenderweise stieg die Mitgliederzahl parallel mit der Zuspitzung der internationalen Lage und mit der wachsenden faschistischen bzw. nationalsozialistischen Gefahr. In den Jahren kurz vor Ausbruch des Zweiten Weltkriegs nahm die Tätigkeit der *Liga* einen ausgesprochen nationalen Abwehrcharakter an mit starker antifaschistischer, gegen die amtliche jugoslawische Politik gerichteter Tendenz.

Die *jugoslawisch-tschechoslowakischen Ligen* in der Drau-Banschaft (d.h. in Slowenien) waren eng verbunden miteinander und traten sogar nach außen selbständig auf, insbesondere nach 1932, als der *Unterverband der Ligen der Drau-Banschaft* gegründet wurde. Dem slowenischen Vorbild folgten die *Ligen* in Kroatien, die starke Unterstützung durch die tschechische und slowakische Minderheit aus dem Raum Daruvar genossen und von der Belgrader Zentrale ebenso behindert wurden.

Die jugoslawische *Liga* stand unter der Schirmherrschaft des Regenten Fürst Pavle. Je mehr sich die jugoslawische Politik von der Tschechoslowakei abkehrte und Italien und Deutschland zuwandte, umso stärker wurde das Wirken der *Ligen* als störend empfunden, ja unerwünscht, bis man es endlich offen zu verhindern suchte. Aus diesem Grunde tarnten sich zahlreiche Aktionen in der Zeit kurz vor Ausbruch des Zweiten Weltkriegs als Kulturveranstaltungen, die von den Behörden nicht verboten werden konnten. Dabei handelte es sich um Massenkundgebungen mit starkem politischem Sprengstoff, die im Jahre 1938 Volksfrontcharakter annahmen.

Die sehr ehrgeizigen und mannigfaltigen Ziele konnten die *tschechoslowakisch-jugoslawischen* und *jugoslawisch-tschechoslowakischen Ligen* nicht verwirklichen. Die *Ligen*, die eine Annähe-

rung zwischen der Tschechoslowakei und Jugoslawien anstrebten, waren eigentlich Ergebnis persönlicher Freundschaften zwischen tschechischen und slowenischen Politikern und Gebildeten. Das war auch der Grund dafür, daß die slowenischen *Ligen* ihre Arbeit viel ernster nahmen als die in anderen Teilen Jugoslawiens, wenn man von den kroatischen absieht. In offiziellen Publikationen, vor allem in der »Československo-jihoslovanska revue«, blieb die Tätigkeit der slowenischen *Ligen* fast unbemerkt. Die zentralen Ausschüsse der *Ligen* arbeiteten im Forum und hielten an dem Rahmen fest, der von der amtlichen Staatspolitik festgelegt wurde.

In Slowenien gaben die jugoslawisch-tschechoslowakischen *Ligen* mit ihrer Tätigkeit dem bürgerlichen Alltagsleben ein eigenartiges Gepräge. Kurz vor Ausbruch des Zweiten Weltkriegs trugen sie zur Bildung einer öffentlichen Meinung bei, die der Demokratie zugeneigt und gegen den Nationalsozialismus und Faschismus gerichtet war.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

Revija z najdaljšo tradicijo med slovensko zgodovinsko periodiko izhaja že od leta 1904 in objavlja prispevke, ki niso zanimivi le za bralce iz severovzhodne Slovenije, saj posegajo tudi v širši okvir slovenske zgodovine.

ČZN izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru s sodelovanjem mariborske univerze. Naročiti ga je moč pri Založbi Obzorja, SI-62001 Maribor, Partizanska 5.

Boris M. Gombač

TRST-TRIESTE. DVE IMENI, ENA IDENTITETA: SPREHOD ČEZ HISTORIOGRAFIJO O TRSTU 1719–1980

Ljubljana : Narodni muzej; Trst : Tržaška založba, 1993. 181 strani.

Avtor je obdelal problematiko Trsta iz zornega kota historiografije, predvsem italijanske. Knjiga je rezoniran sprehod skozi tri stoletja tržaške zgodovine in se dotika vprašanj iredentizma, fašizma in italijanskega nacionalizma po drugi svetovni vojni, vse do današnjih dni. Zanimivo in aktualno branje bogati še obsežen seznam literature in neposredni uvod, ki govori o nacionalnem vprašanju v Trstu in Primorju.

Članom Zveze zgodovinskih društev Slovenije nudimo pri nakupu ali naročilu knjige 20% popusta!

Knjigo lahko naročite v Narodnem muzeju v Ljubljani (061/221-882).